

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حقوق سازمان‌های بین‌المللی به زبان ساده

ویژگی‌های اثر:

- ✓ ارائه جامع تمامی مباحث مهم بایبانی ساده و روان
- ✓ دسته‌بندی مطالب بر اساس ارتباط و اهمیت
- ✓ ارائه ترمینولوژی حقوق سازمان‌های بین‌المللی
- ✓ همراه با پنج دوره آزمون جامع استاندارد با پاسخ کاملاً تشریحی

مؤلفان

دکتر شاهین مظاهری جبلی (استاد دانشگاه)

دکتر شبنم‌سادات شاه‌طاهری (استاد دانشگاه)

انتشارات چتر دانش

سرشناسه	مظاهری جبلی، شاهین، ۱۳۷۱ -
عنوان و نام پدیدآور	حقوق سازمان‌های بین‌المللی به زبان ساده: ویژگی‌های اثر: ارائه جامع تمامی مباحث مهم با بیانی ساده و روان ... همراه با پنج دوره آزمون جامع استاندارد با پاسخ کاملاً تشریحی / مولفان شاهین مظاهری جبلی، شبنم‌سادات شاه‌طاهری.
مشخصات نشر	تهران: چتر دانش، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	۲۵۰ ص.: مصور، جدول.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۶۳۶-۸ :
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	سازمان ملل متحد
موضوع	United Nations :
موضوع	سازمان‌های بین‌المللی -- راهنمای آموزشی (عالی)
	International agencies -- Study and teaching (Higher)
	سازمان‌های بین‌المللی -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
	International agencies -- Examinations, questions, etc. (Higher)
شناسه افزوده	شاه‌طاهری، شبنم‌سادات، ۱۳۶۸ -
رده بندی کنگره	JZ۴۸۳۹ :
رده بندی دیویی	۳۴۱/۲ :
شماره کتابشناسی ملی	۹۳۶۰۱۴۱ :
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا	

نام کتاب	حقوق سازمان‌های بین‌المللی به زبان ساده
ناشر	چتر دانش
مؤلفان	شاهین مظاهری جبلی - شبنم‌سادات شاه‌طاهری
نوبت و سال چاپ	اول - ۱۴۰۲
شمارگان	۱۰۰۰ :
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۶۳۶-۸ :
قیمت	۱۸۵۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خ منبری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸
تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳
پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com
کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی به منصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

سخن مؤلف

حقوق سازمان‌های بین‌المللی یکی از شاخه‌های حقوق بین‌الملل عمومی است که به دلیل گستردگی و حجم بالای مطالب و فقدان کتابی متناسب با نیاز دانشجویان و داوطلبان، همواره به‌عنوان یکی از دروس ناملموس یاد می‌شود. حقوق سازمان‌های بین‌المللی یکی از دروس تخصصی برای داوطلبین دکتری حقوق بین‌الملل و داوطلبین کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل و حقوق بشر است که به‌عنوان یکی از دروس استراتژی برای قبولی لحاظ می‌شود. در کتاب فوق تلاش شده است تا تمامی مطالب و نکات مهم با زبانی ساده و روان و در برخی مباحث به شکل نموداری ارائه شود به‌گونه‌ای که هیچ ابهامی در ذهن داوطلبین ایجاد نگردد و دسته‌بندی صحیحی از مطالب در ذهن خواننده نقش ببندد و در پایان پنج دوره مجموعه تست‌های تخصصی حقوق سازمان‌های بین‌المللی همراه با پاسخ تشریحی آورده شده است که داوطلبین و دانشجویان محترم می‌توانند به‌خوبی خود را مورد سنجش قرار دهند. از این‌رو کتاب حاضر علاوه بر آنکه منبعی مفید و کم‌حجم و مقوی برای داوطلبین کارشناسی ارشد و دکتری است، می‌تواند به‌عنوان منبعی درسی برای دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد مورد مطالعه قرار گیرد.

اثر فوق ویژه داوطلبین آزمون دکتری و کارشناسی ارشد و دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد می‌باشد و امید است اثر فوق که نتیجه سال‌ها تدریس اینجانب، شاهین مظاهری جبلی (مدرس دانشگاه و طراح سؤال) و سرکار خانم شبنم شاه‌طاهری بوده و مورد تألیف و تدوین قرار گرفته است، گامی مؤثر در جهت سهولت در پیشبرد اهداف داوطلبین و دانشجویان حقوق باشد.

داوطلبین و دانشجویان ارجمند می‌توانند، نظرات و پیشنهادات خود را به آدرس ایمیل Dr.shmazaheri@gmail.com ارسال کنند.

دکتر شاهین مظاهری جبلی

دکتر شبنم‌سادات شاه‌طاهری

خردادماه یکهزار و سیصد و نود و هشت

فهرست تفصیلی

فصل اول: مقدمه ای بر حقوق سازمان های بین المللی.....	۱۳
۱-۱- تعریف سازمان های بین المللی.....	۱۵
۲-۱- خصوصیت کلی سازمان های بین المللی.....	۱۶
۱-۲-۱- اجتماع دولت ها.....	۱۶
۲-۲-۱- تصویب سند تأسیس.....	۱۶
۱-۲-۲-۱- آثار سند تأسیس.....	۱۷
۳-۲-۱- اهداف مشترک.....	۱۷
۴-۲-۱- وجود نهادهای خاص.....	۱۷
۵-۲-۱- تداوم و استمرار فعالیت.....	۱۸
۳-۱- ایجاد و علل و ضرورت ایجاد سازمان های بین المللی.....	۱۸
۴-۱- انحلال سازمان های بین المللی.....	۱۹
۱-۴-۱- شخصیت حقوقی سازمان بین المللی.....	۲۰
۱-۱-۴-۱- شخصیت حقوقی داخلی سازمان های بین المللی.....	۲۰
۲-۱-۴-۱- شخصیت حقوقی بین المللی سازمان های بین المللی.....	۲۰
۵-۱- صلاحیت سازمان های بین المللی.....	۲۶
۱-۵-۱- نظریه صلاحیت تصریح شده.....	۲۷
۲-۵-۱- نظریه صلاحیت ضمنی.....	۲۷
۳-۵-۱- طرق شناسایی سازمان های بین المللی.....	۲۷
۶-۱- طبقه بندی سازمان های بین المللی.....	۲۸
۱-۶-۱- طبقه بندی سازمان های بین المللی بر اساس ماهیت.....	۲۹
۱-۱-۶-۱- سازمان های دولتی بین المللی.....	۲۹
۲-۱-۶-۱- سازمان های غیردولتی بین المللی.....	۳۰
۲-۶-۱- طبقه بندی سازمان های بین المللی بر اساس تعداد اعضا.....	۳۱
۱-۲-۶-۱- سازمان های بین المللی جهانی.....	۳۱
۲-۲-۶-۱- سازمان های بین المللی منطقه ای.....	۳۲
۳-۶-۱- طبقه بندی سازمان های بین المللی بر اساس نوع فعالیت.....	۳۳
۱-۳-۶-۱- سازمان های بین المللی با صلاحیت عام.....	۳۳
۲-۳-۶-۱- سازمان های بین المللی با صلاحیت خاص.....	۳۳
۴-۶-۱- طبقه بندی سازمان های بین المللی بر اساس هدف.....	۳۳

- ۱-۴-۶-۱- سازمان‌های بین‌المللی با هدف همکاری ۳۴
- ۱-۴-۶-۲- سازمان‌های بین‌المللی با هدف وحدت (فراملی یا فوق ملی) ۳۴
- ۷- انواع و اعتبار قطعنامه‌های سازمان‌های بین‌المللی ۳۵**
- ۱-۷-۱- انواع قطعنامه‌های سازمان ملل متحد ۳۶
- ۱-۷-۱-۱- قطعنامه‌های داخلی سازمان ملل متحد ۳۶
- ۱-۷-۱-۲- قطعنامه‌های مربوط به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی ۳۶
- ۱-۷-۱-۳- قطعنامه‌های اعلامی ۳۶

فصل دوم: سازمان‌های بین‌المللی ۳۷

- ۱-۲- جامعه ملل ۳۹
- ۱-۲-۱- تاریخچه پیدایش جامعه ملل ۳۹
- ۱-۲-۲- ترکیب جامعه ملل ۴۰
- ۱-۲-۱-۲- اعضای مؤسس ۴۰
- ۱-۲-۲- پذیرش اعضای جدید ۴۱
- ۱-۲-۳- خروج از جامعه ملل ۴۱
- ۱-۲-۴- اخراج از جامعه ملل ۴۲
- ۱-۲-۵- ارکان جامعه ملل ۴۳
- ۱-۲-۵-۱- مجمع ۴۳
- ۱-۲-۵-۲- شورا ۴۴
- ۱-۲-۵-۳- دبیرخانه ۴۵
- ۱-۲-۶- ضعف‌های جامعه ملل ۴۶
- ۱-۲-۷- ایران و جامعه ملل ۴۶
- ۲- سازمان ملل متحد ۴۷**
- ۱-۲-۱- تاریخچه پیدایش سازمان ملل متحد ۴۷
- ۱-۲-۲- اهداف و اصول سازمان ملل متحد ۴۹
- ۱-۲-۳- ترکیب سازمان ملل متحد ۵۰
- ۱-۲-۳-۱- اعضای اصلی یا مؤسس ۵۰
- ۱-۲-۳-۲- اعضای جدید ۵۰
- ۱-۲-۴- آیین پذیرش در سازمان ملل متحد ۵۱
- ۱-۲-۵- وضعیت دولت‌های غیر عضو در سازمان ملل متحد ۵۲

- ۶-۲-۲- پذیرش به همکاری کشورهای غیر عضو در سازمان ملل متحد..... ۵۳
- ۷-۲-۲- وضعیت کشورهای کوچک یا ذره‌ای ۵۳
- ۸-۲-۲- وضعیت هیأت‌های نمایندگی دولت‌ها ۵۳
- ۹-۲-۲- شرایط خروج، اخراج، تعلیق عضویت و تعلیق حق رأی ۵۴
- ۱-۹-۲-۲- خروج ۵۴
- ۲-۹-۲-۲- اخراج ۵۵
- ۳-۹-۲-۲- تعلیق عضویت ۵۵
- ۴-۹-۲-۲- تعلیق حق رأی ۵۵
- ۱۰-۲-۲- اصلاحات در سازمان ملل متحد ۵۵
- ۱۰-۲-۲-۱- روند جدید اصلاحات پس از اعلامیه هزاره (۲۰۰۰) ۵۶
- ۳-۲- ارکان اصلی سازمان ملل متحد ۵۷
- ۱-۳-۲- رکن اول: شورای امنیت ۵۷
- ۱-۳-۲- ترکیب شورای امنیت ۵۷
- ۲-۳-۲- نحوه رأی‌گیری در شورای امنیت ۵۹
- ۳-۳-۲- آثار حقوقی امتناع یک عضو دائمی ۶۰
- ۴-۳-۲- وظایف و اختیارات شورای امنیت ۶۰
- ۱-۳-۲-۴-۱- حل مسالمت‌آمیز اختلافات ۶۱
- ۱-۳-۲-۴-۱- مقامات صلاحیت‌دار برای ارجاع اختلافات بین‌المللی به شورای امنیت ۶۱
- ۲-۳-۲-۴-۱-۲- طرق حل اختلافات بین‌المللی توسط شورای امنیت بر اساس فصل ششم منشور ۶۲
- ۳-۳-۲-۴-۲- توسل به اقدامات احتیاطی و تنبیهی ۶۳
- ۵-۳-۲-۴-۵- حق (وتو) ۶۴
- ۶-۳-۲-۴-۶- آیین کار شورای امنیت ۶۵
- ۱-۳-۲-۴-۶-۱- جلسات شورا ۶۵
- ۲-۳-۲-۴-۶-۲- دستور کار شورا ۶۶
- ۳-۳-۲-۴-۶-۳- ریاست شورا ۶۶
- ۴-۳-۲-۴-۶-۴- اداره امور شورا ۶۶
- ۵-۳-۲-۴-۶-۵- آشکار بودن جلسات شورا ۶۶
- ۶-۳-۲-۴-۶-۶- تعیین دبیرکل ۶۷
- ۲-۳-۲-۴-۲- رکن دوم: مجمع عمومی ۶۷

- ۶۷.....۲-۳-۱- ترکیب اعضای مجمع عمومی
- ۶۷.....۲-۳-۲- نحوه رأی‌گیری در مجمع عمومی
- ۶۸.....۳-۲-۱- روش اعلام رأی در مجمع عمومی
- ۶۹.....۳-۲-۳- وظایف و اختیارات مجمع عمومی
- ۶۹.....۳-۲-۱- صلاحیت‌های انحصاری مجمع عمومی
- ۷۰.....۳-۲-۲- صلاحیت‌های غیرانحصاری مجمع عمومی
- ۷۳.....۳-۲-۴- کمیته‌های وابسته به مجمع عمومی
- ۷۳.....۳-۲-۱- کمیته اصلی مجمع عمومی
- ۷۳.....۳-۲-۲- اجلاس‌ها
- ۷۴.....۳-۲-۵- آیین کار مجمع عمومی
- ۷۴.....۳-۲-۱- اختیارات رئیس مجمع عمومی
- ۷۵.....۳-۲-۵- زبان‌ها
- ۷۵.....۳-۲-۳- هیأت‌های نمایندگی
- ۷۵.....۳-۲-۴- کمیته اعتبارنامه‌ها
- ۷۵.....۳-۲-۵- رئیس و نایب رئیس
- ۷۵.....۳-۲-۳- رکن سوم: دیوان بین‌المللی دادگستری
- ۷۵.....۳-۲-۱- تاریخچه پیدایش دیوان دائمی بین‌المللی دادگستری
- ۷۶.....۳-۲-۲- مقایسه دیوان دائمی با دیوان بین‌المللی دادگستری
- ۷۸.....۳-۲-۳- تأسیس دیوان بین‌المللی دادگستری
- ۷۸.....۳-۲-۴- ساختار و تشکیلات دیوان بین‌المللی دادگستری
- ۷۹.....۳-۲-۴- استفاده از قاضی اختصاصی
- ۷۹.....۳-۲-۵- صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری
- ۸۰.....۳-۲-۱- صلاحیت ترافعی دیوان
- ۸۳.....۳-۲-۲- صلاحیت مشورتی دیوان
- ۸۴.....۳-۲-۶- ایران و دیوان بین‌المللی دادگستری
- ۸۴.....۳-۲-۴- رکن چهارم: شورای اقتصادی و اجتماعی
- ۸۴.....۳-۲-۱- ترکیب اعضا
- ۸۴.....۳-۲-۲- روش تصمیم‌گیری
- ۸۵.....۳-۲-۴- وظایف و اختیارات شورای اقتصادی و اجتماعی

- ۲-۳-۵- رکن پنجم: دبیرخانه ۸۶
- ۲-۳-۵-۱- دبیرکل ۸۶
- ۲-۳-۵-۲- نهاد دبیرخانه ۸۸
- ۲-۳-۵-۱- مقررات استخدامی دبیرخانه ۸۸
- ۲-۳-۵-۱-۱- طبقه‌بندی قراردادهای استخدامی بر اساس مدت آنها در سازمان ملل ۸۹
- ۲-۳-۵-۱-۲- طبقه‌بندی قراردادهای استخدامی بر اساس نوع پست سازمانی ۹۰
- ۲-۳-۶- رکن ششم: شورای قیمومت ۹۰
- ۲-۳-۶-۱- تاریخچه ۹۰
- ۲-۳-۶-۲- نظام قیمومت ۹۱
- ۲-۴-۴- ارکان فرعی سازمان ملل متحد ۹۲
- ۲-۴-۱- ارکان فرعی مجمع عمومی ۹۲
- ۱- کمیسیون حقوق بین‌الملل (ILC) ۹۳
- ۲- کمیساریای عالی ملل متحد برای پناهندگان (UNHCR) ۹۴
- ۳- کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد (UNCTAD) ۹۵
- ۴- صندوق جمعیت ملل متحد (UNFPA) ۹۷
- ۵- صندوق کودکان ملل متحد (UNICEF) ۹۷
- ۶- برنامه عمران ملل متحد (UNDP) ۹۸
- ۷- برنامه محیط‌زیست ملل متحد (UNEP) ۹۹
- ۸- برنامه ملل متحد برای نظارت بر مواد مخدر (UNODCP) ۱۰۰
- ۲-۴-۲- ارکان فرعی شورای اقتصادی و اجتماعی ۱۰۰
- ۲-۴-۳- ارکان فرعی شورای امنیت ۱۰۱
- ۲-۴-۳-۱- نیروهای حافظ صلح ۱۰۱
- ۲-۴-۳-۲- کمیته ستاد نظامی ۱۰۲
- ۲-۵- سازمان‌های تخصصی وابسته به شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد ۱۰۲
- ۲-۶- سازمان‌های منطقه‌ای ۱۰۷
- ۲-۶-۱- سازمان‌های منطقه اروپا و آتلانتیک ۱۰۷
- ۲-۶-۱-۱- کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد برای اروپا (۱۹۴۶) ۱۰۷
- ۲-۶-۱-۲- سازمان اروپایی همکاری اقتصادی (۱۹۴۸) (OECE) ۱۰۸
- ۲-۶-۱-۳- سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (۱۹۶۱) (OECD) ۱۰۹

- ۱۰۹.....۴-۱-۶-۲ اتحادیه اروپایی مبادله آزاد (۱۹۵۹).....
- ۱۱۰.....۵-۱-۶-۲ شورای همکاری اقتصادی متقابل (Comecon).....
- ۱۱۱.....۶-۱-۶-۲ شورای اروپا (CE).....
- ۱۱۳.....۷-۱-۶-۲ جامعه اروپایی زغال سنگ و فولاد (۱۹۵۲) (ECSC).....
- ۱۱۴.....۸-۱-۶-۲ اتحادیه اروپایی (UE).....
- ۱۳۱.....۲-۶-۲ سازمان‌های آسیایی و آفریقایی.....
- ۱۳۱.....۱-۲-۶-۲ سازمان همکاری اقتصادی - اکو.....
- ۱۳۴.....۱-۱-۲-۶-۲ ایران و اکو.....
- ۱۳۵.....۲-۲-۶-۲ اتحادیه آفریقایی.....
- ۱۳۷.....۳-۲-۶-۲ سازمان همکاری شانگهای.....
- ۱۳۹.....۱-۳-۲-۶-۲ ایران و سازمان همکاری شانگهای.....
- ۱۳۹.....۴-۲-۶-۲ اتحادیه همکاری منطقه‌ای جنوب آسیا (سارک).....
- ۱۴۱.....۵-۲-۶-۲ اتحادیه ملل جنوب شرقی آسیا (آ - سه - آن).....
- ۱۴۴.....۶-۲-۶-۲ شورای همکاری خلیج فارس.....
- ۱۴۶.....۱-۶-۲-۶-۲ ایران و شورای همکاری خلیج فارس.....
- ۱۴۶.....۷-۲-۶-۲ کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (CIS).....
- ۱۴۷.....۱-۷-۲-۶-۲ معاهده امنیت دسته جمعی کشورهای مستقل مشترک‌المنافع.....
- ۱۴۸.....۸-۲-۶-۲ سازمان همکاری اقتصادی آسیا - اقیانوسیه (اقیانوس آرام).....
- ۱۴۹.....۹-۲-۶-۲ بانک توسعه آسیایی.....
- ۱۵۰.....۳-۶-۲ سازمان‌های آمریکایی (قاره آمریکا).....
- ۱۵۰.....۱-۳-۶-۲ سازمان کشورهای آمریکایی.....
- ۱۵۱.....۲-۳-۶-۲ سازمان کشورهای آمریکای مرکزی.....
- ۱۵۳.....۳-۳-۶-۲ سازمان کشورهای آمریکای لاتین.....
- ۱۵۵.....۴-۳-۶-۲ سازمان کشورهای حوزه کارائیب.....
- ۱۵۶.....۵-۳-۶-۲ نفتا (موافقت‌نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی).....
- ۱۵۷.....۶-۳-۶-۲ مرکوسور (بازار مشترک جنوب).....
- ۱۵۸.....۷-۲- سازمان‌های فرامنطقه‌ای.....
- ۱۵۹.....۱-۷-۲- جنبش عدم تعهد.....
- ۱۶۲.....۱-۱-۷-۲- ایران و جنبش عدم تعهد.....

۱۶۳ ۲-۷-۲- سازمان کنفرانس اسلامی
۱۶۵ ۲-۷-۲-۱- ایران و سازمان کنفرانس اسلامی
۱۶۶ ۲-۷-۳- گروه هشت
۱۶۸ ۲-۷-۴- گروه دی هشت
۱۷۰ ۲-۷-۴-۱- ایران و گروه دی هشت
۱۷۱ ۲-۷-۵- اوپک
۱۷۵ ۲-۷-۵-۱- ایران و اوپک
۱۷۸ ۲-۷-۶- اتحادیه عرب

فصل سوم: خودآزمایی..... ۱۸۱

۱۸۳ سؤالات تستی (۱)
۱۹۰ پاسخنامه (۱)
۱۹۴ سؤالات تستی (۲)
۲۰۱ پاسخنامه (۲)
۲۰۵ سؤالات تستی (۳)
۲۱۱ پاسخنامه (۳)
۲۱۵ سؤالات تستی (۴)
۲۲۱ پاسخنامه (۴)
۲۲۶ سؤالات تستی (۵)
۲۳۳ پاسخنامه (۵)

منابع..... ۲۳۸

۲۳۸ کتاب‌ها
۲۴۱ مقاله‌ها

ترمینولوژی حقوق سازمان‌های بین‌المللی..... ۲۴۲

جدول اختصاری سازمان‌های بین‌المللی..... ۲۴۸

تقدیم بہ اساتید ماندگار حقوق بین الملل ایران

دکتر حمید ممتاز

دکتر ضیائی بیکدی

دکتر محسن محبی

دکتر سید قاسم زمانی

فصل اول:

مقدمه‌ای بر حقوق سازمان‌های بین‌المللی

- ✓ ۱- تعریف سازمان‌های بین‌المللی
- ✓ ۲- خصوصیت کلی سازمان‌های بین‌المللی
- ✓ ۳- ایجاد و علل و ضرورت ایجاد سازمان‌های بین‌المللی
- ✓ ۴- انحلال سازمان‌های بین‌المللی
- ✓ ۵- صلاحیت سازمان‌های بین‌المللی
- ✓ ۶- طبقه‌بندی سازمان‌های بین‌المللی
- ✓ ۷- انواع و اعتبار قطعنامه‌های سازمان‌های بین‌المللی

۱-۱- تعریف سازمان‌های بین‌المللی

درباره تعریف سازمان‌های بین‌المللی اختلاف نظر وجود دارد و نمی‌توان تعریف جامع و مانعی از سازمان‌های بین‌المللی ارائه داد که بیان‌کننده تمام معانی و در برگیرنده همه سازمان‌های بین‌المللی با هدف و برنامه‌های گوناگون آنها باشد؛ لیکن به نظر می‌رسد با فائق آمدن بر اختلاف در تنظیم تعریف، توافق آرای نسبتاً کلی در این مورد که چنین تعریفی باید متضمن چه عناصری باشد، حاصل شود. اگرچه برخی نویسندگان آن عناصر را از ترکیب خود حذف می‌کنند؛ اما معمولاً در تحلیل‌های بعدی، آنها را دوباره مطرح می‌سازند. از سوی دیگر اختلاف‌ها و تردیدها درباره‌ی ارزش نسبی که به این عناصر گوناگون و بار حقوقی آنها داده می‌شود نیز وجود دارد.

با توجه به این عوامل، یک سازمان بین‌المللی را می‌توان مجمعی از دولت‌ها دانست که با عقد قرارداد میان اعضای آن ایجاد می‌شود و با داشتن یک نظام یا مجموعه‌ای از دستگاه‌ها، وظیفه‌اش تعقیب هدف‌های مربوط به مصالح مشترک از طریق همکاری میان اعضای آن است.

این تعریف پنج خصیصه بارز سازمان بین‌المللی را توضیح می‌دهد:

مبنای میان‌کشوری، مبنای ارادی، برخورداری از یک نظام دائمی، دستگاه‌های خود مختار و وظیفه تعاونی آنها، بنابراین هیچ سازمان بین‌المللی بین‌الدولی نیست که آشکار حائز چنین ویژگی‌هایی نباشد. ولی دسته‌ای از سازمان‌های بین‌المللی هم هستند که ماهیت غیردولتی دارند و امروزه تعدادشان به مراتب از سازمان‌های بین‌الدولی بیشتر است و در عرصه مختلف سیاسی، علمی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و... فعالیت می‌کنند که بر پایه همین عناصر اقدامات لازم را انجام داده و به حیات خود ادامه می‌دهند. باید متذکر شویم که پدیده‌هایی وجود دارد که گاه با تعریف فوق‌الذکر مطابقت می‌کنند

بدون آن که سازمان بین‌المللی باشند؛ یعنی ما مشاهده می‌کنیم که ممکن است نهادهایی وجود داشته باشند که دارای ساختاری منظم باشند و اجلاس‌های ادواری داشته باشند؛ ولی در زمره سازمان‌های بین‌المللی قرار نگیرند. به عبارتی این سازمان‌ها تمامی خصوصیات ذکر شده را دارند؛ اما فاقد شخصیت حقوق بین‌الملل هستند، نمونه بسیار بارز این پدیده (جنبش عدم تعهد) است که یک سازمان بین‌المللی محسوب نمی‌شود. اگرچه دولت‌ها عضو آن هستند، اجلاس سالانه و منظم، مسئول، دبیرخانه و... دارند؛ ولی در مفهوم حقوق سازمان‌های بین‌المللی، یک سازمان بین‌المللی محسوب نمی‌شوند؛ زیرا فقط یک شخصیت حقوق بین‌المللی است.

۱-۲-۲- خصوصیت کلی سازمان‌های بین‌المللی

سازمان‌های بین‌المللی به تجمعی از دولت‌ها اطلاق می‌شود که بر اساس یک سند تأسیس تشکیل شوند و اعضای آن اهداف مشترکی را در چارچوب نهادها و کارگزاری‌های ویژه با فعالیت مستمر و مداوم، دنبال می‌کنند. این سازمان‌ها ویژگی‌هایی دارند که عبارتند از:

۱-۲-۱- اجتماع دولت‌ها

اصولاً سازمان‌های بین‌المللی توسط دولت‌ها به وجود می‌آیند و دولت‌ها پس از تأسیس یک سازمان، نمایندگان خود را به سازمان اعزام می‌کنند. تا از منافع آنها دفاع کنند. برای مثال می‌توان سازمان بین‌المللی کار را نام برد که در آن علاوه بر نمایندگان دولت‌ها، نمایندگان کارگران و کارفرمایان نیز در مذاکرات شرکت می‌کنند و در اتخاذ تصمیم نیز دخالت می‌کنند. البته در بعضی از سازمان‌ها، اعضای آن سازمان‌ها نماینده دولت نیستند؛ بلکه نماینده مردم هستند مثل پارلمان اروپا که در پی تحولات اخیر سازمان‌های بین‌المللی در اروپا ظهور کرده است.

۱-۲-۲- تصویب سند تأسیس

برای تشکیل یک سازمان بین‌المللی، علاوه بر اجتماع دولت‌ها، تصویب سند تأسیس تحت عناوین (میثاق، منشور، اساسنامه و...) توسط اعضای آن سازمان لازم است؛ چرا که بدون سند تأسیس، تجمع دولت‌ها، مثل کنفرانس‌های بین‌المللی خواهد بود که برای مدت معین تشکیل و پس از آن خاتمه می‌یابد.

سند تأسیس یک سازمان دارای آثار حقوقی حائز اهمیتی برای آن می باشد که عبارتند از:

۱-۲-۲-۱- آثار سند تأسیس

الف) اعلام موجودیت سازمان: هر سازمان با تصویب دولت ها و با سند تأسیس، تشکیل می شود. البته نحوه تصویب سند تأسیس سازمان ها از همدیگر متفاوت هستند. در بعضی از آنها، تصویب سند تأسیس با موافقت بعضی از کشورها و در بعضی از آنها با موافقت همه کشورها و در بعضی نیز با موافقت عده ای خاص از کشورها صورت می پذیرد، برای مثال در بند ۳ ماده ۱۱۰ منشور سازمان ملل متحد، لازم الاجرا شدن منشور منوط به تصویب اعضای دائم شورای امنیت و اکثریت دولتهاست و در ماده ۲۱ اساسنامه آژانس بین المللی انرژی اتمی، شرط لازم الاجرا شدن اساسنامه، تصویب تعداد محدودی از دولتهاست مخصوصاً دولت های هسته ای است.

ب) احراز شخصیت حقوقی بین المللی تصویب سند یک سازمان، موجب اعطای شخصیت حقوقی مستقل به سازمان است. به گونه ای که آن سازمان، پس از تأسیس مستقلاً به حیات خود ادامه داده و جدای از مؤسس دارای استقلال مالی خواهد بود و به دلیل داشتن شخصیت حقوقی مستقل دارای وظایف و اختیارات است.

۱-۲-۳- اهداف مشترک

سازمان های بین المللی برای اهداف خاص به وجود می آیند، و اصولاً انگیزه تشکیل آنها به منظور رسیدن به اهداف مذکور است و همین اهداف سازمان است که چارچوب فعالیت سازمان را مشخص می کند. این سازمان ها معمولاً دارای دو نوع هدف هستند:

۱- اهداف عام و جهانی: مثل سازمان ملل متحد که برای حفظ صلح و امنیت بین المللی تأسیس شده است.

۲- اهداف خاص: مانند اهداف نظامی (ناتو، ورشو، سنتو) یا اهداف اقتصادی همانند اپک.

۱-۲-۴- وجود نهادهای خاص

لازمه تشکیل سازمان های بین المللی، وجود نهادهایی است که بتواند توسط آنها به اهدافش برسد و در صورت نبود این نهاد دستیابی به اهداف سازمان ممکن نخواهد بود. برای مثال، اگر نهاد های خاص مجمع عمومی، شورای امنیت و دبیرخانه سازمان نباشد، امور مهم سازمان ملل مختل خواهد شد.

۱-۲-۵- تداوم و استمرار فعالیت

پشتوانه تحقق اهداف سازمان بین‌المللی، فعالیت دائمی و مستمر آن، سازمان است؛ چرا که موضوع و فعالیت‌های سازمان‌های بین‌المللی، امور جهانی و بین‌المللی است. حل آن مسائل مستلزم فعالیت دائمی است به همین دلیل اکثر سازمان‌ها مدت فعالیت خود را در سند تأسیس نمی‌آورند. و از دیگر خصوصیات سازمان‌های بین‌المللی، خصیصه بین‌الدولی بودن آنهاست؛ ولی عملاً بعضی از اعضای سازمان‌ها که دولت و کشور نیستند هم در آن سازمان‌ها عضو می‌شوند که البته این عضویت سازمان‌ها ضرری به این خصیصه نمی‌زند.

۱-۳- ایجاد و علل و ضرورت ایجاد سازمان‌های بین‌المللی

سازمان‌های بین‌المللی از لحاظ تاریخی به دوران عهد عتیق و به‌طور دقیق به زمان دولت^۱ شهرهای یونان بر می‌گردد از آنجا که این دولت شهرها مهد تمدن، فلسفه و علم بوده‌اند؛ لذا فعالیت‌های سیاسی در آنجا بیشتر در جریان بوده است. این دولت شهرها جهت حفظ تداوم فعالیت‌های خود مجبور بودند که قدرتهایی جدای از یکدیگر را به‌صورت نهادهایی متمرکز ایجاد کنند تا بدین وسیله بتوانند در پناه این نهاد تازه تأسیس شده در مقابل قدرت‌های خارجی مقاومت کنند. به مرور انسجام این نهادها^۲ بیشتر شده و نه تنها در حوزه سیاست بلکه عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... را نیز تحت پوشش قرار داده‌اند. از آغاز قرن بیستم به این سو سازمان‌های بین‌المللی به‌عنوان ضرورت زیست جمعی و جزئی مهم و لاینفک از نظام بین‌المللی در حال تحول به حساب می‌آیند. به‌نحوی که سازمان بین‌المللی یک پدیده بارز حکومت مدرن است و به‌عنوان ساختاری شناخته می‌شود که در واقعیت ریشه دوانیده و نسبت به ضرورت‌های روابط بین‌المللی مطابقت دارد. پیش از این همان طور که گفته شد به دلیل ساده بودن روابط کشورها و دولت‌ها و نیز به علت سطح پایین میزان مبادلات و مراودات دوجانبه و چندجانبه به وجود چنین نهادهایی چندان احساس نیاز نمی‌شد هرچند رهبران یا نمایندگان دولت‌ها به دنبال بروز مسائل خاص یا در پی حوادث و تحولاتی نظیر جنگ، انقلاب‌های سیاسی و غیره به‌طور موقت گرد هم می‌آمدند؛ ولی این گردهمایی‌ها و یا کنفرانس‌ها موقتی بودند و به نهادهای دائمی بین‌المللی مبدل نمی‌شدند، با آغاز قرن بیستم و در پی آن گسترش

۱- در دوران عهد عتیق یکی از مهم‌ترین تجمع‌های سیاسی که وجود داشته است، دولت شهرهای یونان مثل آتن و اسپارت بوده است.

۲- آمفیکسیون دولت شهرهای یونان در چارچوب این آمفیکسیون‌ها قدرت نظامی خود را متمرکز می‌کردن. سیماشی یا سیماسی که این سازمان‌ها عمدتاً نهادهایی بودند که توسط اینها دولت شهرهای یونان از امکان مقدس مذهبی خود در مقابل تهاجمات خارجی دفاع می‌کردند.

مبادلات بین المللی و بروز جنگ های خانمان سوز و نیز به دنبال پیشرفت علوم و فنون و به ویژه فناوری تجهیزات نظامی، بروز بلایای طبیعی یا شیوع بیماری های مسری و تحریک احساسات بشردوستانه و نقش دیپلماسی پارلمانی که تجلی آن را در قالب جامعه ملل و سازمان ملل متحد می توان یافت، برای تنظیم روابط بین کشورها و حل معضلات و مشکلات مشترک جامعه بین المللی، اهمیت یافت.

به طور کلی پیچیدگی روابط بین المللی، پیشرفت های تکنولوژیک، رشد فناوری های نو، ضرورت گسترش مراودات و نیاز جامعه مدرن به تعامل و همکاری بیشتر، تشکیل نهادهایی را برای قانونمند ساختن روابط بین کشورها، جلوگیری از جنگ و مقابله با آثار و پیامدهای کذب آن، کمک به حل و فصل سریع مخاصمات بین المللی و رفع نیاز کشورهای که به تنهایی از عهده مسئولیت های خود بر نمی آمدند ضروری می نمود.

تبلور این ویژگی ها و تحقق خواست ها را در تشکیل جامعه ملل می توان یافت. اما ناکامی جامعه ملل و بروز جنگ جهانی دوم آرمان سازمان بین المللی را در نطفه خفه نکرد. بلکه خود، زمینه ای شد برای حرکتی جدید در مسیر توسعه (به تدریج سازمان های بین المللی اعم از دولتی و غیردولتی منطقه ای و یا جهانی با موضوعات خاص سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و یا ترکیبی از آنها، شکل گرفتند) حضور، فعالیت و تأثیرگذاری این سازمان ها در عرصه روابط بین المللی به گونه ای تجلی یافت که از این نهاد به عنوان مهم ترین بازیگر روابط بین الملل پس از دولت ها یاد می کنند. نتیجتاً ایجاد سازمان های بین المللی از عهد عتیق شیوع یافت و بنا به نیاز جامعه تا به امروز ادامه یافته است و از مهم ترین عامل ایجاد این سازمان های بین المللی احقاق حقوق دولت ها و حفظ حیات مساعدت آمیز تابعان فعال و غیر فعال بین الملل است.

۱-۴- انحلال سازمان های بین المللی

سازمان های بین المللی در طول حیات خود با وضعیت های مختلفی مواجه می گردند یکی از فصل های زندگی این سازمان ها دوره انحلال و پایان یافتن شخصیت حقوقی بین المللی آنهاست. نقش معاهده به عنوان اساسنامه در ادامه حیات آنها و نقش دولت ها در تأسیس آنها از یک سو و استقلال و شخصیت بین المللی آنها از سوی دیگر باعث اختلاف نظر در خصوص مبنای انحلال سازمان های بین المللی گشته است، آنچه که در محل این اختلاف حائز اهمیت است جایگاه سند مؤسس و شخصیت حقوقی سازمان های بین المللی است که به ترتیب شرح می دهیم.

۱-۴-۱- شخصیت حقوقی سازمان بین‌المللی

سازمان‌های بین‌المللی دارای شخصیت حقوقی داخلی و بین‌المللی می‌باشند که به ترتیب به شرح آن‌ها می‌پردازیم؛

۱-۴-۱-۱- شخصیت حقوقی داخلی سازمان‌های بین‌المللی

این شخصیت برای اقدامات سازمان در نظم داخلی ضروری است و باید در قلمرو یکی از کشورها استقرار یابد هر چند که در تمام کشورهای عضو برای انجام وظایف خود و تحقق اهداف دست به اقدام می‌زند و در این خصوص مشروعیت خود را از ماده ۱۰۴ منشور ملل متحد اخذ می‌کند. بدیهی است شخصیت حقوقی داخلی سازمان‌های بین‌المللی فقط برای کشورهای عضو معتبر است و در مورد کشورهای ثالث شخصیت حقوقی می‌تواند بر اساس یک موافقت‌نامه یا قانون داخلی مورد شناسایی قرار گیرد.

۱-۴-۱-۲- شخصیت حقوقی بین‌المللی سازمان‌های بین‌المللی

در مورد شخصیت حقوقی بین‌المللی سازمان‌های بین‌المللی باید به چند مطلب اشاره کرد. مهم‌ترین آن‌ها، زیربنای شخصیت حقوقی، گستره و دامنه شخصیت حقوقی و قلمروی اجرای شخصیت حقوقی و آثار شخصیت‌های حقوقی بین‌المللی است.

الف) زیربنای شخصیت حقوقی

در مورد بنای شخصیت حقوقی سازمان‌های بین‌المللی دو نظریه وجود دارد گروهی که با نظریه اول موافقت، شخصیت حقوقی یک سازمان را منوط به مفاد سند مؤسس نمی‌دانند اما عده‌ای این شخصیت را زمانی معتبر دانستند که در سند مؤسس قید شده؛ لذا باید سند مؤسس را تجلی‌گاه اراده و توافق دولت‌ها دانست. بنابراین چنانچه دولت‌ها نخواستند باشند هیچ سازمان بین‌المللی دارای شخصیت حقوقی بین‌المللی نخواهد شد. در این صورت معتقدند زیربنای شخصیت حقوقی سازمان‌های بین‌المللی را باید در سند مؤسس و اراده مشترک دولت‌ها جستجو کرد. حال در اینجا سؤالی مطرح می‌گردد، نظریه کدام گروه در حقوق بین‌الملل قابل اجراست؟ در پاسخ باید گفت که ذکر شخصیت حقوقی بین‌المللی در سند مؤسس به‌طور صریح لازم نیست؛ بلکه همین که سازمان بر اساس سند مؤسس موظف است حقوق و تکالیفی را اعمال نماید، کافی است که برای آن شخصیت حقوقی بین‌المللی قائل شویم؛ چرا که لازمه برخورداری از حقوق و تکالیف داشتن، اهلیت است. (چه این اهمیت صراحتاً ذکر شده باشد چه ذکر نشده باشد) مثلاً منشور

ملل متحد می گوید: این سازمان در سرزمین هر یک از دولت های عضو دارای اهمیت حقوقی است. بنابراین، شخصیت حقوقی ممکن است صریح باشد و ممکن است ضمنی، (ضمنی یعنی این که در سند مؤسس ذکر نشده)، بلکه ما آن را به تبع حقوق و تکالیف یک سازمان کشف می کنیم که به آن تئوری اختیارات ضمنی می گویند. بر اساس این تئوری ما به سازمان اختیاراتی را محول می کنیم که صراحتاً در سند مؤسس ذکر نشده است؛ اما برای نیل به اهداف سازمان لازم است. نمونه بارز این اختیارات نیروهای حافظ صلح یا کلاه آبی ها هستند با عنایت به این که هیچ ماده ای در منشور سازمان ملل متحد از وجود آنها چیزی قید ننموده، اما سازمان ملل برای حفظ صلح و امنیت از وجود این نیروها استفاده می کند.

ب) گستره و دامنه شخصیت حقوقی بین المللی سازمان های بین المللی:

با عنایت به بند (۱) ماده ۲ منشور ملل متحد (سازمان بر مبنای اصل تساوی حاکمیت کلیه اعضا قرار دارد) و معاهدات وستفالی که پس از پایان جنگ های سی ساله اروپا به تصویب رسیدند و اصل برابری دولت ها را بیان می دارد. همه دولت ها با هم برابرند و در سازمان ملل متحد دارای یک رأی هستند، اما در سازمان های بین المللی همانند دولت ها اصل برابری شخصیت حقوقی حاکم نیست به عبارتی گستره شخصیت حقوقی از سازمانی به سازمان دیگر با توجه به صلاحیت آن سازمان، (عام یا خاص) متفاوت است. چنانچه در سند مؤسس سازمانی حقوق و تکالیف متعددی بر شمرند دامنه صلاحیت آن وسیع تر است و از این جمله می تواند مفهوم مخالف دریافت نمود، چنانچه در سند مؤسس سازمانی، اختیارات محدودتر باشد، قاعدتاً بر روی صلاحیت آن سازمان اثر گذار خواهد بود.

ج) قلمروی اجرایی یا دامنه شمول شخصیت حقوقی بین المللی سازمان های بین المللی:

قلمرو اجرایی شخصیت حقوقی بین المللی سازمان تابع اصل نسبی بودن معاهدات است. یعنی فقط نسبت به متعاهدین ایجاد تعهد می کند، اصل دیگری نیز وجود دارد که بیان می دارد هیچ تهدیدی را نمی توان بدون رضایت یک دولت به آن تحمیل کرد، اگر بخواهیم شخصیت حقوقی یک سازمان را به دولتی تحمیل کنیم باید آن دولت رضایت بدهد. بنابراین قلمرو اجرایی شخصیت حقوقی علی الاصول محدود به دولت های عضو است و امکان تسری به دول ثالث وجود ندارد، مگر با رضایت آنها اما چنانچه برخی یا تمام مفاد سند مؤسس به صورت یک قاعده عرفی بلااعتراض یا قاعده آمره درآمد باشد در این صورت بدون رضایت دولت ها به آنها تحمیل می شود. بنابراین با توضیحات ارائه داده شده

از شخصیت حقوقی بین‌المللی و تئوری اختیارات ضمنی نتیجه می‌گیریم که راه‌های فروپاشی یا انحلال سازمان‌های بین‌المللی به دو قسم صورت می‌گیرد:

الف) انحلال بی‌قید و شرط سازمان بین‌المللی که تئوری اختیارات ضمنی در آن مؤثر است.

ب) انحلال سازمان بین‌المللی با جانشینی آن که مقید به سند مؤسس و اسناد بعد از آن است.

در حالت اول اگر سند تأسیس سازمان فاقد مدت مشخص برای موجودیت آن باشد یا انحلال را به حدوث برخی امور محول کند در این صورت انحلال سازمان فقط با ارادهٔ اعضای آن و با رضایت کلیهٔ طرف‌های معاهده ممکن و ضروری خواهد بود که در این صورت تعهدات مالی سازمان و تقسیم دارایی‌های موجود نیز بر اساس پیش‌بینی‌های لازم در سند تأسیس عمل خواهد شد اما در حالت دوم وقتی برای سازمان مدت معینی پیش‌بینی شود انقضای آن مدت انحلال سازمان را به دنبال خواهد داشت و چون برخی اسناد تأسیس امکان تجدید خود را بعد از انحلال پیش‌بینی می‌کنند؛ لذا سه نوع انحلال از هم متمایز می‌شود:

یک) موافقت‌نامه موجود در موعد عادی خود پایان یافته و سازمان منحل شود.

دو) با تمدید موافقت‌نامه مدت اعتبار آن تمدید می‌شود.

سه) انحلال سازمان با انعقاد موافقت‌نامه جدیدی همراه می‌شود بدین ترتیب انحلال صورت می‌گیرد.

د) آثار شخصیت حقوقی بین‌المللی

۱- برقراری روابط بین‌المللی

۲- اهلیت انعقاد معاهده

۳- امتیازات و مصونیت‌ها

۴- توسل به روش‌های حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات بین‌المللی

۵- طرح مسئولیت بین‌المللی

به ترتیب به شرح موارد فوق‌الذکر می‌پردازیم.

۱- برقراری روابط بین المللی

وقتی یک سازمان بین المللی ایجاد شد جدای از دولت های عضو، حق برقراری رابطه با دولت ها یا سازمان های دیگر دارد. انجام این روابط از طریق اعزام نماینده نزد دولت ها و سازمان های دیگر و با پذیرش نمایندگان مزبور از سوی دولت ها و سازمان های دیگر صورت می پذیرد. مثلاً سازمان ملل متحد در هر یک از ۱۹۲ دولت عضو دارای نماینده است، در عین حال نمایندگان دولت های عضو در سازمان حضور دارند، گاهی اوقات روابط یک سازمان بین المللی بایک سازمان بین المللی دیگر است مثلاً سازمان کنفرانس اسلامی و اتحادیه اروپا در سازمان ملل متحد نماینده دارد سازمان ملل نیز در آنها نماینده دارد. بنابراین اولین اثری که می توان بر شخصیت حقوقی بین المللی یک سازمان بین المللی بازکرد برقراری روابط بین المللی است.

۲- اهلیت انعقاد معاهده

انعقاد معاهده علی الاصول حق دولت ها است که این حق در راستای اعمال حاکمیت است. اما سازمان های بین المللی هم به محض اینکه ایجاد شوند و دارای شخصیت حقوقی شوند می توانند مبادرت به انعقاد معاهده کنند. می دانیم که بر اساس ماده ۲ کنوانسیون ۱۹۶۹ وین راجع به حقوق معاهدات، تنها دولت ها صلاحیت انعقاد معاهده بین المللی دارند و سازمان ها از چنین صلاحیتی برخوردار نیستند؛ اما با عنایت به نیاز سازمان های بین المللی جهت ارتباط با دولت ها و سازمان ها در ۲۰ مارس ۱۹۸۶ کنوانسیون ویژه ای در خصوص معاهدات منعقد مابین سازمان ها با یکدیگر و سازمان های بین المللی با دولت ها به تصویب رسید، بر اساس این معاهده، سازمان های بین المللی حق دارند در چارچوب اختیاراتی که در سند مؤسس به آنها اعطاء شده است مبادرت به انعقاد معاهده کنند، همچنین بر اساس همین معاهده، کلیه معاهداتی که حداقل یک طرف آن یک سازمان بین المللی باشد، تابع مقررات کنوانسیون ۱۹۸۶ خواهد بود حتی اگر برخی از طرفین معاهده دولت ها باشند. همان طور که قبلاً ذکر کردیم به این نکته اشاره شد که بر اساس تئوری اختیارات ضمنی اگر سازمانی در راستای اهداف و نیل به هدف های خود نیاز به یک سری اقداماتی داشته

باشد می‌تواند مبادرت کند؛ بنابراین چنانچه یک سازمان بین‌المللی برای نیل به اهداف خود نیاز به انعقاد معاهده داشته باشد بر اساس همین تئوری می‌تواند، اقدام به انعقاد معاهده کند؛ لذا صلاحیت انعقاد معاهده برای یک سازمان بین‌المللی نیاز به تصریح ندارد. اما بدیهی است اگر سازمانی خارج از حیطه اختیارات خود اقدام به انعقاد معاهده نماید، اقدامات آن سازمان کان لم یکن است و وجاهت قانونی ندارد. همچنین تمام معاهداتی که برای یک سازمان ایجاد تکلیف حقوقی می‌کند نه برای اعضاء، مگر آن که در سند مؤسس صراحتاً ذکر شده باشد که سازمان برای اعضاء بتواند حقوق و تکالیفی را بپذیرد بنابراین اگر در سند مؤسس چنین اختیاری به سازمان داده نشده باشد، سازمان نمی‌تواند برای دولت‌های عضو، ایجاد حق و تکلیف بکند.

۳- امتیازات و مصونیت‌ها

برای این‌که سازمان‌های بین‌المللی بتوانند فعالیت کنند، نیاز به یکسری امتیازاتی دارند که افراد عادی یا شخصیت‌های حقوقی دیگر از آن برخوردار نیستند و همچنین در راستای انجام همین فعالیت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی از یکسری مصونیت‌ها برخوردار هستند. در گذشته دور، نظریه فرا سرزمینی بودن سفارت وجود داشت به این بیان که سفارت بخشی از یک دولت است که در سرزمین دیگر قرارداد و باید همانند خود دولت، از این امتیازات و مصونیت‌ها برخوردار باشند. اما امروزه آنچه از اسناد بین‌المللی به ویژه کنوانسیون ۱۹۶۱ روابط دیپلماتیک بر می‌آید، مبنای اعطای این امتیازات و مصونیت‌ها به سفارتخانه‌ها و سازمان‌های بین‌المللی (تئوری حسن انجام وظیفه) است یعنی برای اینکه هیأت دیپلماتیک بتواند به‌نحو احسن و فارغ از هرگونه دغدغه‌ای وظایف خود را انجام دهد این امتیازات به وی اعطا می‌شود. در رابطه با سازمان‌های بین‌المللی نیز وضع به همین منوال است؛ یعنی برای این‌که یک سازمان بین‌المللی بتواند به‌نحو احسن وظایف خود را انجام دهد و کارکنان سازمان بتوانند فارغ از هرگونه نگرانی، به فعالیت بپردازند باید دارای یکسری مزایا و مصونیت‌ها باشند. این مزایا و مصونیت‌ها را هم می‌توان در سند مؤسس ذکر کرد و هم در یک معاهده جداگانه و یا در هر دو سند قابلیت ذکر آنها وجود دارد. مثلاً در سند مؤسس یا یک معاهده جداگانه، اعضای یک سازمان برای سازمانی که خود تشکیل داده‌اند، در سرزمین خود برای آن سازمان و کارکنان آن یک سری مزایا و مصونیت‌هایی قائل می‌شوند.

گاهی نیز سازمان با دولتی که مقرر سازمان در آن قرار دارد اقدام به انعقاد معاهده می‌کند که

این معاهده به معاهده یا موافقت نامه مقرر معروف است. در چارچوب این موافقت نامه حقوق و تکالیفی مطرح می شود که سازمان در قبال دولت میزبان و دولت میزبان در قبال سازمان باید به عهده بگیرد. این معاهدات می بایست در ستاد قانونگذاری دولت میزبان به تصویب برسد، از طرفی رکن صلاحیت دار سازمان مزبور نیز باید این معاهده را به تصویب برساند، برای مثال می توان در حوزه مزایا و مصونیت ها به ماده ۱۰۵^۱ منشور ملل متحد اشاره نمود که از مستندات آن است. مهم ترین مزایا و مصونیت هایی که برای یک سازمان بین المللی وجود دارد، مصونیت از تعرض، مصونیت قضایی، مصونیت از پیگرد، مصونیت از شهادت، مزایای مالی، معافیت های مالیاتی، معافیت از عوارض و معافیت از حق بیمه های اجتماعی است که این نوع مزایا و مصونیت ها در سازمان های بین المللی با نمایندگان دیپلماتیک متفاوت هستند، به عبارتی کارمندان و پرسنل یک سازمان بین المللی تا وقتی از مصونیت برخوردارند که در چارچوب اختیارات و وظایف خود عمل کنند؛ اما نمایندگان دیپلماتیک اگر خارج از اختیارات خود مرتکب جرمی مانند قتل عمد شوند باز هم دارای مصونیت خواهند بود. حداکثر اقدامی که کشور پذیرنده می تواند انجام دهد این است که نماینده دیپلماتیک مزبور را به عنوان عنصر نامطلوب اخراج کند. بنابراین مأمورین^۲ کنسولی و کارمندان یک سازمان تنها در صورتی که مصونیت دارند که در راستای انجام وظایف خود مرتکب تخلف شوند بدیهی است این مزایا و مصونیت ها تازمانی برای یک کارمند سازمان بین المللی وجود دارد که وی مشغول به خدمت باشد و همین که بازنشسته یا از کار برکنار شود، مزایا و مصونیت های وی نیز لغو خواهد شد. در عین حال این مزایا و مصونیت بستگی به سند مؤسس دارد که تا چه حد گسترش داشته باشد، گاهی ممکن است سند مؤسس خود، برای اعضاء مصونیت مطلق قائل شود ولی علی الاصول چنین کاری نمی کند.

۴- توسل به روش های حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی

یکی دیگر از آثار شخصیت حقوقی بین المللی سازمان ها این است که می تواند به انواع

۱- در ماده ۱۰۵ منشور ملل متحد آمده است: ۱- سازمان در خاک هر یک از اعضای خود از امتیازات و مصونیت هایی که برای رسیدن به مقاصد آن ضروری است، برخوردار خواهند بود. ۲- نمایندگان اعضای ملل و مأمورین سازمان نیز به همین نحو از مصونیت ها و امتیازات لازم برای این که بتوانند وظایفشان را که مربوط به سازمان است مستقلاً انجام دهند برخوردار خواهند بود. ۳- مجمع عمومی می تواند برای تعیین جزئیات اجرای بندهای اول و دوم این ماده، توصیه هایی بنماید یا مقابله نامه هایی بدین منظور به اعضاء پیشنهاد کند در عین حال موافقت نامه ای میان سازمان ملل و دولت آمریکا در مورد مزایا و مصونیت های اعضای سازمان و کارمندان آن منعقد شده است.

۲- حقوق کنسولی مانند حقوق دیپلماتیک مجموعه قواعد است که ناظر به قسمتی از روابط خارجی دولت است اما از حیث طبیعت با آن تفاوت دارد. حقوق دیپلماتیک مرتبط است بر روابط سیاسی دولت با دولت های دیگر ولی حقوق کنسولی جنبه اداری دارد و موضوع آن حفظ منافع اتباع دولت است. در خارج و اداره کردن امور روابط به آنها که از وظایف اداری امور دولت است به علت همین تفاوت در طبیعت مأمور دیپلماتیک مأمور یک دولت نزد دولت دیگر است اما مأمور کنسولی مأمور حکومت یک کشور نزد حکومت کشور دیگر است.

روش‌های حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات اعم از سیاسی مثل مذاکره، میانجی‌گری، سازش و... یا حقوقی مثل داوری و رسیدگی قضایی، متوسل شود. مسئله حق رجوع سازمان‌های بین‌المللی به مراجع بین‌المللی و اقامه دعوی نزد آن مراجع، برای اولین بار در نظر مشورتی سال ۱۹۴۹ دیوان بین‌المللی دادگستری مطرح شد. قضیه از این قرار بود که پس از کشته شدن (کنت برنادوت) که مأمور سازمان ملل متحد در سرزمین اشغالی بود، سازمان با دو مسئله روبه‌رو شد: یکی کشته شدن مأمورش حین خدمت و دیگری اعتراض خانواده مقتول و درخواست خسارت؛ لذا برای سازمان ملل متحد این سؤال پیش آمده بود که با توجه به این که رجوع به دیوان بین‌المللی دادگستری فقط مختص دولت‌هاست، آیا سازمان ملل می‌تواند نزد دیوان علیه اسرائیل اقامه دعوی می‌کند یا خیر؛ لذا از دیوان تقاضای نظر مشورتی کرد تا این مسئله را روشن کند، دیوان در نظر مشورتی خود اعلام کرد که سازمان ملل متحد اهلیت استیفای حقوق خود را از طریق اقامه دعوی بین‌المللی دارد. نتیجتاً چنانچه سازمان‌های بین‌المللی واجد شخصیت حقوقی است می‌توانند اقامه دعوی نمایند.

۵- طرح مسئولیت بین‌المللی

با توجه به همان نظر مشورتی «آوریل ۱۹۴۹» دیوان بین‌المللی دادگستری، همان‌طور که یک سازمان بین‌المللی می‌تواند خسارت خود را مطالبه نماید باید بتوان علیه سازمان اقامه دعوی کرد و خسارات خود را از آن مطالبه کرد. همچنین بدیهی است که وجود مصونیت قضایی به معنای عدم مسئولیت بین‌المللی نیست. ممکن است این مصونیت قضایی مانع رسیدگی قضایی علیه یک سازمان شود اما، مسئولیت بین‌المللی را زایل نمی‌نماید. بنابراین سازمان‌های بین‌المللی در اثر اعمال نامشروع سازمان یا کارکنان خود از نظر بین‌المللی مسئولیت دارد.

۵-۱- صلاحیت سازمان‌های بین‌المللی

صلاحیت‌ها، اختیارات سازمان‌های بین‌المللی مجموعه اختیاراتی است که به موجب یک سند تأسیس (معاهده) به سازمان بین‌المللی اعطا می‌شود تا سازمان بتواند در چارچوب آن به اهداف خود نایل آید از این جهت فرق بین دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی به خوبی آشکار می‌شود. اختیارات سازمان‌های بین‌المللی محدود به مقررات اساسنامه آنهاست. اما اختیارات دولت‌ها بسیار وسیع است و حدودی جز مقررات عمومی حقوق بین‌الملل نمی‌شناسد. عضویت دولت‌ها در سازمان‌های بین‌المللی یکسان نیست و بدیهی

است اساسنامه ها و صلاحیت های آنها در حقوق بین الملل متفاوت است، قابل ذکر است همان طور که گفته شد صلاحیت ها در اساسنامه سازمان ها قید می شود، ولی در عمل در بسیاری موارد رجوع به صلاحیت صریح صورت نمی گیرد یا موارد مندرج در اساسنامه برای پیشبرد فعالیت سازمان کافی نیست یا به طور صریح پیش بینی نشده است. پس سؤال در اینجا این گونه مطرح می شود که آیا صلاحیت اعضای سازمان تنها محدود به موارد مندرج در اساسنامه است یا خارج از آن هم صلاحیت دارد؟ در پاسخ به سؤال بالا دو نظریه ارائه شده است و پس از آن به طرق شناسایی این نوع صلاحیت ها می پردازیم؛

۱-۵-۱- نظریه صلاحیت تصریح شده

بر اساس این نظریه سازمان های بین المللی تنها در حدود اختیارات و وظایفی که صراحتاً توسط دولت ها جهت پیشبرد فعالیت های آنها اعطاء شده، صلاحیت دارند و خارج از آن صلاحیتی ندارند؛ یعنی محدود به صلاحیت مندرج در اساسنامه است. پروفیسور روتروهانس کلسن از طرفداران این نظریه هستند.

۱-۵-۲- نظریه صلاحیت ضمنی

طرفداران این نظریه معتقدند که سازمان تا آنجا صلاحیت دارد که برای انجام اهداف آن ضروری باشد و محدود به موارد مندرج در اساسنامه نیست. طرفداران این نظریه استدلال بر رأی دیوان بین المللی در سال ۱۹۴۹ راجع به ترمیم خسارات وارده به اعضای سازمان ملل متحد می کنند یا در موضوع کشورهای آفریقایی، دیوان به سازمان ملل متحد مشورت می دهد در رأی اول سازمان ملل متحد بالاترین نمونه و الگوی سازمان های بین المللی است و اگر از شخصیت حقوقی برخوردار نباشد قادر به تأمین اهداف مؤسسين آن نخواهد بود در رأی دوم خود سازمان ملل متحد را جایگزین جامعه ملل تلقی می نماید. از طرفداران این نظریه می توان پروفیسور سوزان باستید و پروفیسور شرموس را نام برد. قابل ذکر است که امروزه در سازمان های بین المللی بیشتر از نظریه صلاحیت ضمنی استفاده می شود.

۱-۵-۳- طرق شناسایی سازمان های بین المللی

صلاحیت سازمان های بین المللی را می توان از طرق ذیل شناسایی کرد:
الف) از طریق بررسی اساسنامه و سایر اسناد سازمان مانند معاهده مقرر، اساسنامه و معاهدات چندجانبه، از طریق عملکرد سازمان، مبادرت به عملی نموده باشد که در اساسنامه آن قید نشده، و دولت ها نیز انتقاد نکرده باشند که در واقع به طور ضمنی قبول نموده اند.

ب) از طریق مطالعه اهداف سازمان، چون دلیل ایجاد سازمان به دست آوردن هدف آن است، طوری که سازمان ملل متحد برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی ایجاد شده است؛ لذا هر اقدامی که برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی است از صلاحیت سازمان ملل است. ج) تشخیص صلاحیت سازمان‌های بین‌المللی از طریق چارچوب فعالیت آن مانند: (فعالیت‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، تربیتی)

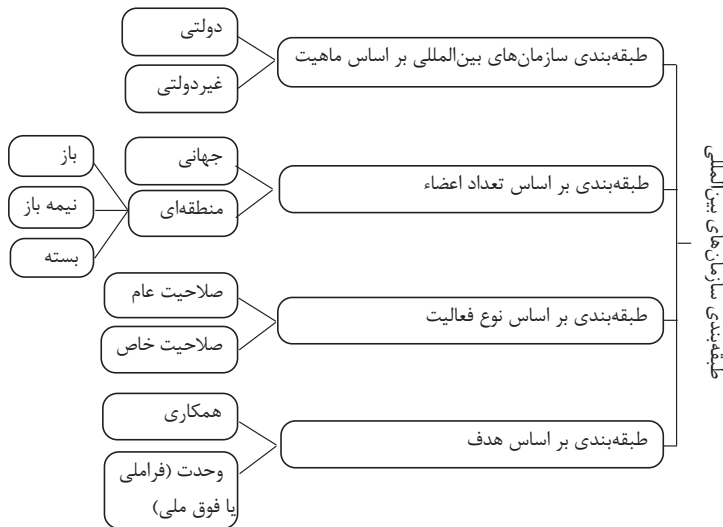
۱-۶- طبقه‌بندی سازمان‌های بین‌المللی

یکی از مشخصات جامعه بین‌المللی معاصر، وجود شمار زیادی سازمان‌های بین‌المللی است. طبقه‌بندی این سازمان‌ها که تعداد آنها در سال ۱۹۹۹ به بیش از ۱۴۰۰ سازمان بین‌الدولی و ۲۷۰۰۰ سازمان غیردولتی تخمین زده شده است، کار چندان ساده‌ای نیست. برخی طبقه‌بندی‌ها بر اساس ترکیب جغرافیایی سازمان‌ها صورت گرفته است. بر اساس این معیار، سازمان‌ها به سازمان‌های جهانی، منطقه‌ای تقسیم شده‌اند. این معیار می‌تواند در برخی موارد مشکل ایجاد کند؛ زیرا سازمان‌ها اصولاً بر مبنای ارادی تشکیل می‌شوند و همواره ممکن است برخی از دولت‌ها از عضویت در آنها خودداری کنند. به‌عنوان مثال در مورد طبقه‌بندی فوق، این پرسش مطرح می‌شود که آیا می‌توان بانک جهانی را یک سازمان بین‌المللی به شمار آورد یا خیر؟ به نظر برخی نویسندگان مانند ژرژ ابی صعب، از آنجا که عضویت در بانک جهانی مشروط به پذیرش اصول اقتصادی و مالی حاکم بر آن است، دولت‌هایی که آن اصول را مردود می‌شمارند، نمی‌توانند به عضویت آن سازمان در آیند در این صورت بانک جهانی، جامعیت خود را از دست می‌دهد و در نتیجه در قالب این طبقه‌بندی قرار نخواهد گرفت.

گروهی دیگری از نویسندگان، سازمان‌ها را بر اساس اهدافشان، طبقه‌بندی می‌کنند که بر این اساس، می‌توان انواع سازمان‌های سیاسی نظامی، فرهنگی و... داشت. این تقسیم‌بندی به‌هیچ‌وجه یک طبقه‌بندی واقعی به شمار نمی‌آید، چون بیشتر این سازمان‌ها اهداف چندگانه‌ای را دنبال می‌کنند.

برخی دیگر از صاحب‌نظران، سازمان‌ها را بر اساس اختیارات آنها طبقه‌بندی می‌کنند. بر این اساس سازمان‌های بین‌المللی را می‌توان به سازمان‌های تصمیم‌گیرنده و سازمان‌های عمل‌کننده یا سازمان‌های مشورتی و سازمان‌های تعیین معیار طبقه‌بندی کرد. این معیار نیز همیشه به یک طبقه‌بندی درست نمی‌انجامد؛ زیرا برای مثال مجمع عمومی را نمی‌توان، همیشه یک دستگاه مشورتی و شورای امنیت را یک دستگاه اجرایی به شمار آورد.

در این میان، طبقه بندی بر مبنای نوع (اعضا) یا نوع (مؤسسان) نسبت به دیگر طبقه بندی ها فراگیرتر و دقیق تر است؛ زیرا به بازیگران اصلی سازمان های بین المللی یعنی به اعضای تشکیل دهنده آن توجه داشته است. در این طبقه بندی، سازمان ها به دو گروه سازمان های بین الدولی و سازمان های غیردولتی تقسیم شده اند. برای بررسی بیشتر طبقه بندی ذیل را که مورد قبول جامعه جهانی است ارائه می دهیم.

۱-۶-۱- طبقه بندی سازمان های بین المللی بر اساس ماهیت

این نوع سازمان ها به دو قسم دولتی و غیر دولتی تقسیم می گردند:

۱-۱-۶-۱- سازمان های دولتی بین المللی

عناصر تشکیل دهنده این نوع سازمان ها، دولت است؛ اما دول مذکور تصمیم گیرنده نمی باشند. سازمان های دولتی از عناصر دولتهایی است که عنصر تشکیل دهنده محسوب می شوند و در تصمیم گیری ها مشارکت داشته و از حق رأی برخوردار باشند. مثلاً: نماینده سازمان آزادی بخش فلسطین در تمام کنفرانس ها و اجلاس ها شرکت می کنند و عنداللزوم در جلسات شورای امنیت نیز شرکت می کنند؛ ولی حق رأی ندارد و از حوزه تعریف ما خارج می گردد.

۱-۶-۱-۲- سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

واژه سازمان غیردولتی (NonGovernmental organization) برای نخستین بار توسط سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۵ در تبصره ۷۱ فصل ۱۰ اساسنامه این سازمان مطرح شد و در سال ۱۹۵۰ هم‌زمان با تشکیل شورای اجتماعی اقتصادی سازمان ملل در بیانیه ۲۸۸ این شورا سازمان‌های غیردولتی به عنوان مشاوران اصلی مطرح شدند. تعریف متعددی از سازمان‌های غیردولتی ارائه شده است که در هر کشور بنا بر فرهنگ، استراتژی‌های سیاسی و خواست‌های ملت‌ها، تفاوت‌هایی در تعریف و محدوده فعالیت‌های آنان مشاهده می‌شود ولی رایج‌ترین تعریف، مفهومی است که بانک جهانی، ارائه داده است: (سازمان‌های خصوصی که برای رفع گرفتاری‌ها و آلام مردم، ارتقای سطح زندگی و رفع فقر، حفظ محیط‌زیست، فراهم آوردن خدمات اساسی اجتماعی و توسعه ارتباطات ایجاد می‌شوند). به‌طور کلی واژه (سازمان غیردولتی) به سازمان‌هایی غیرانتفاعی و مستقل از دولت تلقی می‌شود و معمولاً انتظاری که از تشکلهای غیردولتی می‌رود ارزش محوری در نظام ساختاری آن است که اهدافی غیراقتصادی و غیرمادی دارد و از شاخصه‌های کلیه این‌گونه سازمان‌ها، فعالیت‌های داوطلبانه و خودجوش افراد جامعه است.

سازمان غیردولتی به گروهی مستقل، غیردولتی، غیرانتفاعی و داوطلبانه از مردم گفته می‌شود که با اهداف مشخص و آشکار پیرامون یک نیاز اجتماعی مشترک گرد آمده‌اند. وجه افتراق این نوع سازمان‌ها با سازمان‌های بین‌المللی بین‌الدولی این است که سازمان‌های بین‌المللی بین‌الدولی علی‌الاصول بر اساس یک معاهده بین‌المللی به وجود می‌آیند، در حالی که سازمان‌های غیردولتی بر اساس مقررات داخلی یک دولت به وجود می‌آیند. همچنین وجه افتراقی در وجود شخصیت حقوقی در این نوع سازمان‌ها است؛ اما با عنایت به رأی صادره در باب قضیه کنت بر نادوت،^۱ اعطای شخصیت حقوقی به سازمان‌های غیردولتی با عنایت به عملکرد آنها است. بنابراین در خصوص سازمان‌های غیردولتی نمی‌توان حکم واحد و کلی صادر کرد که تمام آنها دارای شخصیت حقوقی هستند و یا هیچکدام از آنها دارای چنین شخصیتی نیست، بلکه باید به عملکرد آنها نگاه کنیم. مثلاً کمیته بین‌المللی صلیب سرخ که مجری کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو در

۱- بعد از اسلام در سال ۱۹۴۸ جنگ شدیدی بین اعراب و اسرائیل در گرفت. به دنبال این مسئله دبیرکل وقت سازمان ملل از طرف خودش یک میانجی به نام کنت برنادوت از اهالی سوئد که کارمند سازمان ملل بود برای خاتمه دادن به این وضعیت به سرزمین‌های اشغالی فرستاد این فرد در اسرائیل گشته شد. این سؤال مطرح شد آیا سازمان ملل متحد می‌توان علیه دولتی که به صورت دو فاکتور وجود دارد اقامه دعوی کند؟ زیرا بر اساس ماده ۲۴ اساسنامه دیوان فقط دولت‌ها دارای این حق هستند که طبق مفاد فوق‌الذکر قابلیت اقامه دعوی برای سازمان وجود دارد.

مخاصمات مسلحانه است؛ چون فعالیت این کمیته بین المللی است، پس می توانیم حکم کنیم که دارای شخصیت حقوقی بین المللی است. سازمان های غیردولتی در چهار محور مهم فعالیت می کنند که عبارت اند از:

الف- سازمان های غیردولتی حقوق بشری که طرفدار حقوق بشر هستند، مثل فدراسیون بین المللی حقوق بشر؛

ب- سازمان های غیردولتی بشر دوستانه که به مسائل مخاصمات مسلحانه مربوط می شوند، مثل کمیته بین المللی صلیب سرخ؛

ج- سازمان های غیردولتی که در قلمرو توسعه از جمله توسعه اقتصادی و اجتماعی فعالیت می کنند؛

د- سازمان های غیردولتی زیست محیطی مانند (سازمان صلح سبز بین المللی) که طرفدار محیط زیست می باشد.

ولی این بدان معنا نیست که این نوع سازمان ها منحصرأ در باب مسائل فوق الذکر فعالیت می کنند؛ بلکه برخی از آنها هستند که به مسائل خانوادگی، زنان، سقط جنین و ... مشغول هستند. البته هر یک از سازمان های غیردولتی، تنها در یک مورد خاص فعالیت می کند، اما به طور کل این سازمان ها در بیش از یکصد قلمرو فعالیت دارند. بنابراین ممکن است هسته اولیه این سازمان ها در یک کشور خاص پایه ریزی شود. اما حداقل بر اساس معاهده استراسبورگ باید در دو کشور فعالیت داشته باشند تا یک سازمان جهانی تلقی شوند و از دیدگاه کلاسیک باید در چندین کشور فعالیت داشته باشند تا جهانی شود. بنابراین اعضای این نوع سازمان تابعیت های بسیار متنوع و متفاوت دارند. اما به این نکته نیز باید اذعان داشت که معمولاً اعضای تشکیل دهنده سازمان های غیردولتی، دستشان در منابع مالی سازمان بازتر است.

۱-۶-۲- طبقه بندی سازمان های بین المللی بر اساس تعداد اعضاء

سازمان های بین المللی، به لحاظ تعداد اعضاء به دو دسته (جهانی) و (منطقه ای) تقسیم می شوند.

۱-۶-۲-۱- سازمان های بین المللی جهانی

سازمان های بین المللی جهانی اعم از اینکه همانند سازمان ملل متحد صلاحیت عام یا همانند سازمان بین المللی کار صلاحیت خاص داشته باشند، سازمان هایی هستند که تمام دولت ها (فارغ از هرگونه وابستگی اقتصادی، جغرافیایی، ایدئولوژیکی) می توانند در آنها

شرکت داشته باشند.

۱-۶-۲- سازمان‌های بین‌المللی منطقه‌ای

سازمان‌هایی هستند که محدود به یک تعداد کشور خاص در یک منطقه مشخص هستند. حال این منطقه می‌تواند یک محدوده سیاسی، نظامی، اعتقادی و... باشد به هر حال، محدودیت در این سازمان‌ها، امر مهمی است؛ یعنی به یک تعداد دولت‌هایی محدود است که منطبق با معیارهای آن سازمان است. مثلاً سازمان وحدت آفریقا، فقط محدود به دولت‌هایی است که در منطقه آفریقا وجود دارند؛ لذا یک دولت اروپایی نمی‌تواند در آن عضویت داشته باشد.

ممکن است سازمان‌های منطقه‌ای محدود به کشورهایی شوند که از توان نظامی بالا برخوردارند. مثلاً ناتو (سازمان پیمان آتلانتیک شمالی) سازمانی است که فقط کشورهای اروپای غربی و آمریکا در آن عضویت دارند؛ چرا که از توان نظامی بالا برخوردارند. ممکن است یک سازمان هم‌چون کنفرانس اسلامی، اعتقادی باشد ممکن است مثل جامعه عرب، قومی و زبانی باشد. به هر حال، سازمان‌های منطقه‌ای محدود به دولت‌هایی است که دارای معیارهای مشخص باشند.

این نوع سازمان‌ها به چند دسته تقسیم می‌گردند که به قرار ذیل است:

۱- سازمان‌های منطقه‌ای باز؛

۲- سازمان‌های منطقه‌ای نیمه باز یا نیمه بسته؛

۳- سازمان‌های منطقه‌ای بسته.

۱- سازمان‌های منطقه‌ای باز

سازمان‌هایی هستند که عضویت در آنها برای کلیه دولت‌هایی که با معیارهای آن سازمان هماهنگی دارند، امکان‌پذیر است. مثل سازمان وحدت آفریقا که تمام دولت‌هایی که در منطقه آفریقا حضور دارند، علی‌الاصول می‌توانند در آن عضو باشند یا سازمان کنفرانس اسلامی که هر ملتی که مسلمان باشد، می‌تواند به عضویت آن درآید.

۲- سازمان‌های منطقه‌ای نیمه‌باز یا نیمه‌بسته

سازمان‌هایی هستند که عضویت در آنها برای دولت‌های جدید، منوط به موافقت سایر اعضای سازمان است که در صورت مخالفت آنها، امکان عضویت برای دولت جدید وجود ندارد. مثل اتحادیه اروپا که سازمانی است که عضویت در آن اتوماتیک نیست؛ بلکه هر

دولتی که تقاضای عضویت دارد، باید از سوی سایر اعضاء مورد پذیرش قرار گیرد.

۳- سازمان های منطقه ای بسته

سازمانی است که فقط منحصر به اعضای تشکیل دهنده است و دولت جدید در آن وارد نمی شود؛ البته امروزه چنین سازمان هایی بسیار اندک هستند. نمونه بارز آن بنلوکس (BENELUX) است که یک اتحادیه گمرکی و اقتصادی است بین سه کشور بلژیک، هلند و لوکزامبورگ است و هدف این اتحادیه، برداشتن موانع گمرکی و گردش آزاد کالا فی مابین این سه کشور می باشد.

۱-۶-۳- طبقه بندی سازمان های بین المللی بر اساس نوع فعالیت

سازمان های بین المللی بر اساس نوع فعالیت و صلاحیتی که در جامعه بین المللی ایفا می کنند به دو دسته (با صلاحیت عام) و (با صلاحیت خاص) تقسیم می شوند.

۱-۳-۶-۱- سازمان های بین المللی با صلاحیت عام

سازمان هایی هستند که در تمامی یا اغلب زمینه های زندگی اجتماعی بشر فعالیت می کنند. حال ممکن است این سازمان ها منطقه ای و یا جهانی باشند. مثلاً سازمان ملل متحد، یک سازمان جهانی با صلاحیت عام و اتحادیه اروپا و سازمان منطقه ای با صلاحیت عام هستند.

۱-۳-۶-۲- سازمان های بین المللی با صلاحیت خاص

سازمان هایی هستند که در یک یا چند زمینه مشخص فعالیت می کنند؛ اما لازم به ذکر است که غالب این سازمان ها، فقط در یک زمینه فعالیت دارند. سازمان بین المللی کار، سازمان بهداشت جهانی و سازمان خواروبار و کشاورزی جهانی (فائو) نمونه های بارز سازمان های بین المللی با صلاحیت خاص هستند؛ چنانچه این سازمان ها در خارج از قلمرو خود فعالیت کنند، اقدامات آنها و تصمیماتی که اتخاذ کنند، فاقد وجاهت قانونی است و از لحاظ حقوقی بلا اثر است.

۱-۶-۴- طبقه بندی سازمان های بین المللی بر اساس هدف

به دو دسته تقسیم می شوند:

۱- با هدف همکاری

۲- با هدف وحدت

۱-۴-۶-۱- سازمان‌های بین‌المللی با هدف همکاری

هدف نهایی این سازمان‌ها، ایجاد و بسط همکاری (Cooperation) است که بارزترین آنها، سازمان ملل متحد است. بند ۳ و ۴ ماده ۱ منشور ملل متحد مقرر می‌دارد: (سازمان ملل جهت حصول همکاری بین‌المللی در حل مسائل بین‌المللی که دارای جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یا بشر دوستی است و در پیشبرد و تشویق احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همگان بدون تمایز از حیث نژاد، جنس یا مذهب ایجاد شده است؛ این سازمان مرکزی است برای هماهنگ کردن اقداماتی که ملل، جهت حصول به هدف‌های مشترک خود معمول می‌دارند).

نکته‌ای که در خصوص این سازمان‌ها باید ذکر شود این است که این سازمان‌ها معمولاً در نهایت به ایجاد سلطه می‌انجامد؛ چرا که معمولاً در این سازمان‌ها اکثر دولت‌ها (بزرگ و کوچک، قدرتمند و ضعیف) حضور دارند و معمولاً دولت‌های بزرگ و قدرتمند حاضر نمی‌شوند که در تمام زمینه‌ها با دولت‌های کوچک و ضعیف برابری داشته باشند؛ بلکه همیشه خواهان حفظ برتری خود بوده‌اند. مثلاً در سازمان ملل متحد هیچ‌گاه قدرت‌های بزرگ حاضر نبوده‌اند که در تصمیمات مهم این سازمان، همه کشورها از نظر و رأی یکسان برخوردار باشند. به همین دلیل می‌بینیم که قطعنامه‌های شورای امنیت که از مهم‌ترین تصمیمات سازمان ملل متحد به شمار می‌روند، از سوی دولت‌های بزرگ و قدرتمند تصویب می‌شوند؛ اما در برخی مسائل که از اهمیت چندان والایی برخوردار نیستند مثل تصمیمات مجمع عمومی سازمان ملل، همه اعضا از رأی یکسان و مساوی برخوردارند.

۱-۴-۶-۲- سازمان‌های بین‌المللی با هدف وحدت (فراملی یا فوق ملی)

نمونه بارز آن اتحادیه اروپا است. هدف نهایی این سازمان‌ها، وحدت و یک‌پارچگی (Integration) دولت‌های عضو است. در این حالت، سازمان در اموری که اعضا برای آن قائل به صلاحیت می‌باشند، به جای اعضا تصمیم می‌گیرد و تصمیمات آن هم الزام‌آور است. نمونه بارز آن اتحادیه اروپا است. این اتحادیه، در بخش‌هایی تصمیم‌گیری می‌کند که دولت‌ها صلاحیت خود را به آن تفویض کرده‌اند. اشاره کردیم که هدف نهایی آنها وحدت است و این وحدت به معنای ادغام شدن اعضای سازمان در عمل است. مثلاً در زمینه تجاری، این اتحادیه اروپاست که به جای اعضای سازمان مطرح است. مثلاً در زمینه تجاری، این اتحادیه اروپاست که به جای اعضا تصمیم می‌گیرد و این تصمیم برای فرانسه، بلژیک، هلند، آلمان، ایتالیا، لوکزامبورگ و دیگر اعضا لازم‌الاجراست؛ بنابراین می‌توان

گفت که کشورهای عضو اتحادیه اروپا در زمینه تجاری به نوعی وحدت رسیده اند یا در قلمرو اقتصادی و پولی نیز به چنین مرحله ای رسیده اند به طوری که از اول ژانویه ۲۰۰۲، یورو به عنوان پول واحد اروپایی تعیین و در قلمرو تمام دولت های عضو جریان پیدا کرد. سازمان های با هدف فوق ملی یا فراملی، معمولاً فعالیت خود را از قلمرو اقتصادی آغاز می کنند؛ چرا که رسیدن به وحدت و توافق در مسائل اقتصادی بسیار آسان تر از سایر مسائل است، تجربه هم ثابت کرده که سازمان های اقتصادی در این خصوص از موفقیت بیشتری برخوردار بوده اند تا سایر سازمان ها. از طرفی چون اهداف این سازمان ها، غیرانتفاعی و عدم کسب سود و منفعت است و اهداف آن بشردوستانه است خیلی زود رشد می کنند و به نتایج چشم گیری هم می رسند.

۱-۷- انواع و اعتبار قطعنامه های سازمان های بین المللی

تقریباً همه روزه شاهد صدور قطعنامه هایی از سوی سازمان های بین المللی هستیم. به گونه ای که قسمت مهمی از حقوق بین الملل را تشکیل می دهند. حال این پرسش مطرح است که آیا این سازمان ها اصولاً صلاحیت صدور قطعنامه و یا به عبارتی صلاحیت تقنینی دارند یا نه؟ و اینکه آیا این قطعنامه ها اعتبار دارند یا نه؟ با توجه به اینکه سازمان های بین المللی نقش بسزایی در تنظیم روابط بین المللی دارند، برای این منظور نیازمند اختیارات و صلاحیت تقنینی هستند؛ البته این صلاحیت در حدود وظایف آن سازمان هاست.

بررسی اعتبار قطعنامه ها از این جهت حائز اهمیت است که سازمان های بین المللی به لحاظ دائمی بودن فعالیت خود، اقدام به وضع یک سری قواعد کلی کرده و یا قطعنامه هایی را در مسائل مختلف صادر می کنند. صلاحیت تقنینی سازمان ها دارای فوایدی است؛ ولی از جهت مبانی و قواعد حقوق بین الملل، تصمیمات این سازمان ها الزام آور نیست؛ چرا که با تصویب اکثریت دولت ها انجام می پذیرد و در این میان اقلیت چشمگیری موافق آن تصمیمات و قطعنامه ها نیستند؛ بنابراین نمی توان گفت که همه قطعنامه های بین المللی برای همه دولت ها الزام آور است.

البته اهمیت تأثیر این قطعنامه ها را در حقوق بین الملل نمی توان نادیده گرفت، مخصوصاً بعضی از تصمیمات مجمع عمومی سازمان ملل که تحت عنوان اعلامیه صادر می شود یا تصمیمات شورای امنیت، بنابراین آنچه مسلم است، این است که قطعنامه های سازمان های بین المللی دارای اعتبار واحد نیستند و نمی توان یک حکم کلی در مورد آنها جاری ساخت و باید انواع آن و ارزش حقوقی هر یک را جداگانه بررسی کرد. البته تلاش هایی برای

یکنواخت کردن اعتبار قطعنامه‌های سازمان‌های بین‌المللی شده است، ولی همه آنها بی‌نتیجه مانده‌اند، برای مثال می‌توان به پیشنهاد دولت فیلیپین در کنفرانس سانفرانسیسکو اشاره کرد که در آن دولت فیلیپین خواستار آن شد که تصمیمات مجمع عمومی سازمان با اکثریت آرا تصویب شود و در حکم قواعد حقوقی الزام‌آور تلقی شوند.

۱-۲-۱- انواع قطعنامه‌های سازمان ملل متحد

۱-۱-۷-۱- قطعنامه‌های داخلی سازمان ملل متحد

قطعنامه‌های داخلی سازمان ملل برای تنظیم روابط بین ارکان مختلف سازمان ملل است و معمولاً برای تصویب بودجه سازمان و ایجاد ارکان فرعی و انتخاب اعضای ارکان سازمان و انتخاب دبیرکل و امور داخلی سازمان است. این قطعنامه‌ها در حدود مقررات داخلی سازمان الزام‌آور هستند.

۱-۱-۷-۲- قطعنامه‌های مربوط به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی

بخش‌های زیادی از قطعنامه‌های سازمان ملل متحد، مربوط به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی است، طبق ماده ۲۵ منشور، اعضای ملل متحد موافقت می‌کند که تصمیم‌های شورای امنیت را بر طبق این منشور قبول و اجراء کنند. طبق این ماده، اعضای سازمان ملل، خواه‌ناخواه ملزم به اجرای تصمیمات شورا، در این بخش هستند، بنابراین این نوع از قطعنامه‌ها دارای اعتبار بین‌المللی و لازم‌الاجرا هستند.

۱-۱-۷-۳- قطعنامه‌های اعلامی

قطعنامه‌هایی که حاوی اصول و مبانی بوده و با هدف تأیید قواعد موجود بین‌المللی به وجود می‌آیند تا این که یک سری قواعدی را وضع کنند. منظور از این اعلامیه‌ها فقط تبیین و روشن کردن محتوای قواعد عرفی و قراردادی است. از جمله مهم‌ترین قطعنامه اعلامی می‌توان به قطعنامه‌های زیر اشاره کرد.

۱- اعلامیه جهانی حقوق بشر (قطعنامه ۲۱۷ الف (۳) مصوب ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸)

۲- اعلامیه حقوق کودک (قطعنامه ۱۳۸۶ (۱۴) مصوب ۲۰ دسامبر ۱۹۵۹)

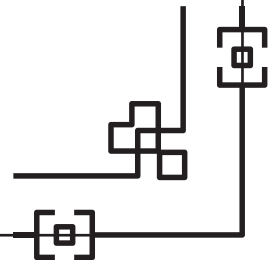
اعلامیه‌های فوق به‌عنوان قطعنامه‌های اعلامی، به‌عنوان عنصری از حقوق موضوعه که بتواند در حقوق داخلی کشورها اعمال شود، مورد پذیرش دولت‌ها واقع نشده است. بنابراین می‌توان گفت که قطعنامه‌های صادره از سوی سازمان ملل در بخش‌های مربوط به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی الزام‌آور است.

فصل دوم: سازمان های بین المللی

- ✓ ۱- جامعه ملل
- ✓ ۲- سازمان ملل متحد

۱-۲- جامعہ ملل

۱-۱-۲- تاریخچه پیدایش جامعہ ملل

مهم‌ترین تلاش‌ها در (اتحاد برای پیشبرد صلح)، که در سال ۱۹۱۵ در فیلادلفیای ایالات متحده آمریکا آغاز شد. (ویلیام هوارد تافت) رئیس‌جمهور اسبق آمریکا، مهم‌ترین رهبر این حرکت سیاسی بود. در ابتدا رئیس‌جمهور وقت آمریکا (ویلسون)، تمایلی به همکاری با اتحاد برای پیشبرد صلح و به رسمیت شناختن آن نداشت، اما در ماه مه ۱۹۱۶ او طی یک سخنرانی در اتحادیه مزبور بسیاری از اصول آن را تأیید کرد. سپس در ژانویه ۱۹۱۷ (ویلسون) طی یک سخنرانی در مجلس سنای آمریکا از آرمان‌های اتحاد برای پیشبرد صلح برای تشکیل یک قدرت دسته‌جمعی دفاع کرد. یک سال بعد ویلسون با ایراد سخنرانی دیگری در کنگره، چهارده اصل معروف خود را به عنوان اهداف جنگی دولت آمریکا به کنگره ارائه داد. آخرین اصل وی به جامعہ ملل اشاره دارد.

یک انجمن عمومی از ملت‌ها که هدفش تأمین استقلال سیاسی و تضمین تمامیت ارضی همه کشورها اعم از کوچک و بزرگ و در قبال یکدیگر باشد، باید بر اساس پیمان‌های رسمی به وجود آید. چهارده اصل (ویلسون) با استثنائات جزئی، به عنوان اهداف جنگی متفقین مورد قبول واقع شد. بنابراین رهبران متفقین متعهد شدند که تشکیل یک سازمان حافظ صلح و امنیت بین‌المللی را بخشی از اهداف خود بدانند.

دولت بریتانیا نخستین دولتی بود که با تشکیل کمیته‌ای مرکب از مورخین، دیپلمات‌ها و حقوقدانان به ریاست (لرد فیلیمور) قاضی و استاد حقوق بین‌الملل، اقدام به ارائه طرح‌هایی برای تشکیل جامعہ ملل کرد.

طرح (فیلیمور) بیشترین تأثیر را در اولین پیش‌نویس آمریکایی‌ها که توسط (کلنل ای. ام.

هاوس) تهیه شده بود، داشت (هاوس) که در واقع یکی از مشاوران نزدیک رئیس‌جمهور (ویلسون) بود، اولین طرح پیش‌نویس جامعه ملل را آماده کرد.

پس (ویلسون) قبل از تشکیل کنفرانس صلح ورسای، وارد پاریس شد و پس از ورود (ویلسون) به پاریس، طرح پیشنهادی برای جامعه ملل توسط ژنرال (کریستین اسموت) تبعه آفریقای جنوبی تنظیم شد. این طرح پیشنهادی مورد توجه کشورها واقع شد و کنفرانس صلح در ۱۸ ژانویه تشکیل شد و در آن کنفرانس به تحریک ایالات متحده و نمایندگان بریتانیا، طرحی پذیرفته شد که اهداف جامعه ملل به عنوان جزء لاینفک پیمان‌های صلح شناخته می‌شود. پس از یک هفته، کمیته جامعه ملل (اریک دراموند) را به‌عنوان اولین دبیرکل یک جامعه برگزید، از آنجا که میثاق جامعه بخشی از پیمان ورسای بود، تولد رسمی سازمان برای هشت‌ماه دیگر به تأخیر افتاد تا این‌که پیمان در ۱۰ ژانویه ۱۹۲۰ تصویب و لازم‌الاجرا شد.

۲-۱-۲- ترکیب جامعه ملل

جامعه ملل را که مجمعی از دولت‌ها است، یقیناً نمی‌توان مجمعی از کشورها دانست؛ چرا که مفهوم عضو جامعه بر مفهوم کشور انطباق نداشت. مفهوم عضو جامعه در بعضی موارد وسیع‌تر از مفهوم کشور بود. طبق ماده ۲ میثاق جامعه ملل هر کشور و هر دومینیون و هر مستعمره‌ای که حکومتی آزاد داشت، می‌توانست به عضویت جامعه ملل در آید. به‌عبارت دیگر علاوه بر کشورها موجودیت دیگری نیز می‌توانستند به عضویت جامعه ملل در آیند. به‌عنوان مثال هندوستان که هنوز به‌عنوان کشور در نیامده بود عضو مؤسس جامعه ملل شناخته شد و این‌که کشور ایرلند در حالی که عنوان دومینیون داشت به عضویت جامعه شناخته شد.

در برخی موارد جامعه ملل شرایطی را برای عضویت اعضای جدید در نظر می‌گرفت، به‌عنوان مثال شرط عضویت مجارستان این بود که خاندان (هابسبورگ) را به سلطنت بازنگرداند یا این‌که اتیوپی بردگی را لغو کرده و به سوداگری اسلحه مبادرت نوزد. در مواردی نیز جامعه ملل وضعیت سرزمین کشورها را مورد توجه قرار می‌داد و به همین دلیل برخی از کشورها به علت کوچک‌بودن سرزمینشان مانند: (موناکو)، (لیختن‌اشتاین) و (سن مارینو) به عضویت در جامعه پذیرفته نشدند.

اعضای جامعه ملل به دوگونه بودند: ۱- اعضای مؤسس و ۲- اعضای جدید.

۲-۱-۲-۱- اعضای مؤسس

اعضای مؤسس که همانا متفقین و یاران آنها بودند، بالغ بر ۳۳۲ کشور می‌شدند. این کشورها با تصویب معاهده ورسای که میثاق جزء لاینفک آن بود، جامعه ملل را بنیاد نهادند. در